

Hoe denk jij over burgerschap?

Verslag van het debat d.d. 25 november
2019

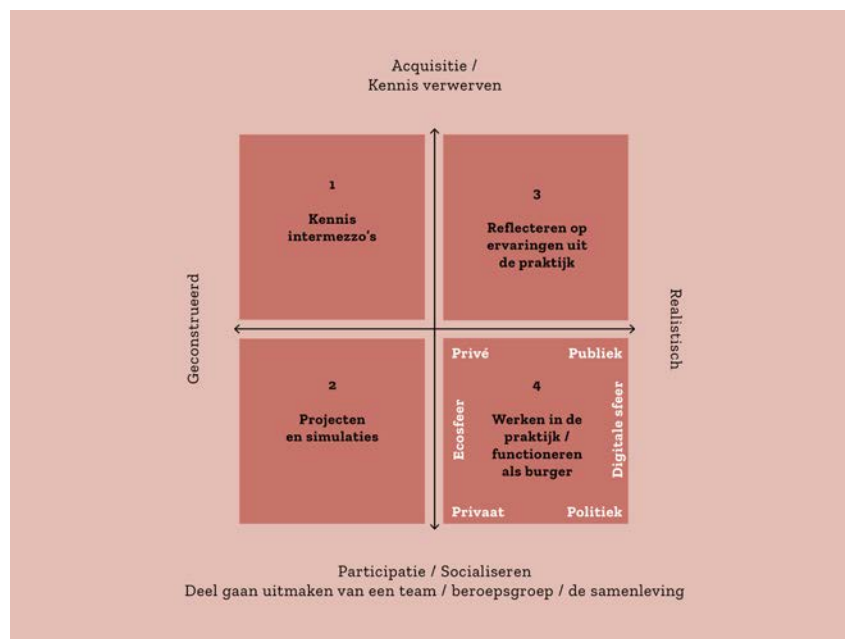

Debat over burgerschapsonderwijs in het mbo

Op 25 november kwamen docenten, beleidsmakers, onderzoekers, ontwikkelaars van onderwijsmethodes én studenten bij elkaar om te debatteren over burgerschap. Zij vertegenwoordigden verschillende mbo-instellingen, de MBO Raad, de debatclub van een roc, hogescholen en uitgevers en gingen het gesprek aan met elkaar. Joost Hoebink, debatleider, verwelkomt de gasten.

De bijeenkomst start met een presentatie van Koen Vos, practor Brede Vorming bij Friese Poort. Op verzoek van Vos klinkt bij het binnenkomen van de zaal het nummer *Demain j'arrête* van de Belgische rapper Zwangere Guy horen. 'We willen altijd stoer zijn en leuk zijn en, en sterk zijn, en dus gaan we ons afsluiten en inbunkeren voor de liefdevolheid. Onze maatschappij lijkt door te schieten, denk ik, in ikkig-heid. In een overgewaardeerd denken van autonomie.' Zo begint het. Een citaat van de Vlaamse psychiater Dirk de Wachter. Het nummer eindigt ook met een citaat van De Wachter: 'Ik denk dat we te veel geobsedeerd zijn met geluk. We zijn te zeer bezig met gelukkig zijn. We willen zo nodig dat alles altijd leuk, leuk, leuk is en dat lijkt me een vergissing.'

Woorden om over na te denken en iets zeggen over Vos'. visie op burgerschap. Zijn model voor burgerschap combineert Zitters model van hybride leeromgeving met onderwijs over burgerschap. Studenten moeten kennis verwerven, maar ook meedoen: participeren en socialiseren. Dit kan in een geconstrueerde omgeving op school, maar ook in de praktijk, in realistische situaties.

"Burgerschap wordt veel in de school gegeven. Net zo belangrijk is het om naar buiten te gaan", roept Vos uit. Hij is het eens met de minister: zij pleit voor 'naar buiten gaan' in de meest recente Kamerbrief over burgerschap. Vos pleit voor burgerschaps*vorming* in plaats van burgerschaps*kunde*. Jezelf worden, bezig zijn met je persoon te vormen, leren van de wereld en jouw plaats daarin, in plaats van een lesje staatsinrichting. Hij haalt hierbij het model van René Gudde aan over de verschillende levenssferen waarin studenten zich bevinden en dat je hier vanuit burgerschap aandacht voor dient te hebben.

Dan is het tijd voor het debat en is het woord aan een student uit Gorinchem. Enkele dagen voor het debat was een mishandeling in deze plaats in het nieuws. De student vertelt hoe haar mentor hier mee om ging. "De mentor vroeg wat ik en mijn klasgenoten hiervan vinden en hoe we ons voelen na de gebeurtenissen die er zijn geweest." Ze vertelt ook over de burgerschapslessen: bij haar op school is

er een vak burgerschap dat wekelijks op het rooster staat. "Mijn burgerschapsdocent heeft aan het begin van het schooljaar gezegd dat we de methode uit het raam mochten gooien. We voeren gesprekken en omdat we los van het schoolboek kunnen werken, hebben we echte en betere gesprekken in plaats van dat we oefeningen invullen in ons werkboek. Zo hadden we het over veiligheid en leerde de docent ons dat je in een bar of club aan het personeel naar Angela kan vragen als je je onveilig voelt." Wanneer je vraagt: "Is Angela er?" is dat voor het personeel een seintje dat je je niet veilig voelt.

De eerste stelling luidt: **Het vak burgerschap mag nooit meer op het rooster staan. Verdeling voor- en tegenstanders: +/- 30% voor en 70% tegen.**

- De voorstanders openen het debat: 'Elke docent moet iets aan burgerschapsvorming doen. Het is niet alleen de taak van de burgerschapsdocent, maar de noodzaak tot het geven van burgerschap moet in het hoofd van alle docenten zitten.'
- Waarop de tegenstanders aangeven: "Het moet niet in de hoofden van docenten zitten, maar in de hoofden van studenten komen." En: "Je hebt kwaliteitseisen nodig. Een docent Nederlands die iets burgerschapsachtigs doet, is niet voldoende. De kwaliteit moet geborgd zijn en dat is alleen het geval met bevoegde docenten maatschappijleer en omgangskunde." En tot slot: "Het gaat om prioritering. Door er een vak van te maken wordt het geen ondergeschoven kindje en maak je het prominent."
- De studenten in de zaal hebben ook zo hun mening: "Alle docenten moeten hier iets mee doen, niet alleen de burgerschapsdocent. Het werkt niet mee als vak op het rooster voor de motivatie, het is niet echt een cool vak." Een voorstander van de stelling geeft aan: "Het mag niet meer op het rooster staan, met zo'n stomme naam. Het wordt op het rooster vaak afgekort tot BS, en in de scholen krijgt het dan al vaak de naam BullShit."
- De tegenstanders verwachten dat de bevoegde docent meer motivatie teweeg kan brengen bij studenten.
- Een docent roept uit: "Het samen doen, mijn collega's hebben de schurft aan het vak! Doordat het op het rooster staat, gebeurt er ten minste iets aan." "Iemand die burgerschapsdocent is, voelt dat in al zijn vezels."
- Een student geeft aan: "De docent is de sleutel in het serieus nemen van het vak. Als de docent zijn vak serieus neemt en met passie geeft, komt het over."
- Een voorstander van de stelling voegt toe: "Van een vakdocent pikken jongeren het makkelijker om over burgerschap na te denken, dan van een burgerschapsdocent die vaak als outsider wordt gezien." Dit zou pleiten voor juist het integreren van het vak, waardoor het ook in de vakinhoudelijke lessen terugkomt.

Het tweede onderwerp van de avond is de inhoud van het burgerschapsonderwijs.

Burgerschapsonderwijs kent vier dimensies, en moet aandacht besteden aan kritisch denken en diversiteit. Een student, die een eigen debatclub heeft opgezet, geeft aan het debat in de eigen lessen te missen. Hij heeft interesse in politiek en in maatschappelijke problemen, maar daar gaat het eigenlijk nooit over op school. Op zijn school gaat het vooral om goed werknemerschap en gaan de burgerschapslessen vaak over werknemersvaardigheden. Dat vindt hij niet voldoende. "Ik wil mijn mening kunnen vormen over maatschappelijke thema's, door meer informatie te krijgen, en er met elkaar over te kunnen praten."

De tweede stelling: **De vier dimensies van burgerschap zijn achterhaald. Verdeling voor- en tegenstanders: +/- 50% voor en 50% tegen.**

- De voorstanders openen het debat: "De dimensie vitaal burgerschap moet geschrapt worden. Het is niet zo dat een gezonde burger ook een goede burger is. Die indruk wekken is niet goed en is kleinerend."
- Een gezondheidkundige is het hier niet mee eens. "Burgerschap is meer dan alleen staatsinrichting en gaat ook over hoe je zelf in de wereld staat. Het gesprek voeren over gezondheid hoort daar ook bij."
- De dimensies werken niet altijd op de juiste manier, geven sommigen aan: "Met deze dimensies is het moeilijk om collega's te enthousiasmeren om het vak te geven."

- Anderen benoemen dat ze de dimensies als kapstok gebruiken: "Als docent kun je je eigen verhaal maken binnen deze dimensies."
- Men is het eens over dat het niet om de afvinkcultuur moet gaan, dat je na wat aandacht aan een van de dimensies die dimensie kan afstrepen. Een docent gebruikt de dimensies om zijn studenten te leren welke bril je kunt opzetten. "Zo leren studenten zaken door een juridische of maatschappelijke bril bekijken."
- Een belangrijk argument vóór de stelling - en tegen de dimensies dus - is: "Het werken in dimensies werkt contraproductief op de persoonsvorming. Dat zou centraal moeten staan bij het begrip burgerschap in het mbo, in plaats van deze dimensies."
- Een docent zegt: "Burgerschap zou niet als schitterende zwemles ingezet moeten worden, maar als iets dat altijd doorloopt. Dit is een vak waar je je gehele leven van kan leren."

Het laatste onderwerp van de avond is de rol van docent bij burgerschap in het mbo. Een docent vertelt: "In mijn lessen probeer ik zaken bespreekbaar te maken. Ik ben een soort gespreksleider, een facilitator van de discussie. De regels waar studenten zich aan moeten houden, zijn de grondwet en fatsoensnormen. We praten niet over elkaars moeders. Door niet te oordelen of mijn eigen mening te geven, creëer ik ruimte voor studenten om open en eerlijk te zijn en kunnen studenten het gesprek samen voeren." De laatste stelling: **Een burgerschapsdocent maakt alle moeilijke onderwerpen objectief bespreekbaar. Verdeling voor- en tegenstanders: +/- 50% voor en 50% tegen.**

- Er ontstaat meteen commotie: "100% objectiviteit is niet mogelijk. Je eigen mening schemert door. Elke docent moet zich bewust zijn van zijn mening en dat hij iets van zijn mening laat doorschemeren. Er moet wel ruimte zijn voor studenten om hun mening te geven. Zo kun je eerst studenten laten spreken, voordat je zelf je mening geeft."
- Een voorstander van de stelling geeft aan: "Je mening uit je en mag je uiten, vooral het streven naar een veilige omgeving is belangrijk."
- Een tegenstander vertelt over zijn ervaring in zijn klassen: "Objectief moeilijke onderwerpen bespreekbaar maken, dat kan niet in alle klassen. In sommige klassen kan ik niet over homoseksualiteit praten." Een andere docent geeft aan dit ook niet te doen, maar het gesprek via een andere manier aan te gaan, door bijvoorbeeld een theatergroep te vragen een stuk te komen spelen en het nagesprek te verzorgen.
- Een voorstander meent dat je dat ook niet moet doen op de eerste dag van het schooljaar. Eerst moet je in de klas vertrouwen krijgen, van de studenten. Als docent vervul je een brugfunctie. Een voorbeeld dat hij geeft: "Bij de aanslagen in Parijs, vroegen veel studenten waarom daar een minuut stil voor werd gevraagd, terwijl dat niet gebeurt als er een aanslag is in Istanbul. Als je als docent doorvraagt en een student niet wegstuurt, dan snap je welk sentiment eronder zit. Daar woorden aan geven en dat blootleggen, is belangrijk."
- Anderen reageren: "Je moet aanslagen altijd afkeuren, als docent moet je altijd staan voor een democratische rechtsstaat waarin mensen niet voor eigen rechter spelen."
- Tegelijk spreekt men ook uit: "Als jij als docent je mening sterk geeft, neem je daarmee de ruimte van de student in. Dat zou je niet moeten willen bij burgerschap."

Vos reflecteert op het debat: "Het is een goede grondhouding om te erkennen dat het niet altijd goed gaat. Dat wens ik iedere docent toe. Kwetsbaarheid is belangrijk, ook docenten mogen aangeven wat zij moeilijk vinden aan een klas. Het niet afkeuren van meningen waarmee je het oneens bent, maar wel aangeven dat het je raakt, dat moet kunnen. Burgerschap moet een vak zijn, waar je je hele leven over blijft leren."

Vos stipt het belang aan van de wereld in gaan voor burgerschap, een student geeft aan heel blij te zijn niet uit het boek te werken, maar echte gesprekken te kunnen voeren met de klas en de docent. Dat zet aan tot denken over (de vorm van) burgerschapsonderwijs.

Over de opbrengsten zijn veel deelnemers duidelijk. Het netwerk burgerschap zien of leren kennen, horen wat er speelt en hoe anderen denken over het vak is belangrijk. Ook zijn er docenten die een lesmethode ontwikkelen voor hun school, ze vragen de aanwezigen om mee te denken over het 'hoe'. Daar zijn lijnen gelegd!

Een andere opbrengst komt van een docent van een lerarenopleiding. 'Het helpt om te zien hoe docenten maatschappijleer burgerschap zien. Voor een minor Burgerschap die we voor lerarenopleidingen ontwikkelen, zie ik in dat we het beroepsgerichte burgerschap niet moeten vergeten. Want in hun beroep, ook daar hebben mbo-studenten hun burgerschapsvaardigheden nodig.